

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: НАУКОВА, КРИТИЧНА І МИСТЕЦЬКА РЕЦЕПЦІЯ

УДК 821.161.2.09 ШевченкоТ.

*В. Іскорко-Гнатенко,
зав. навчальної лабораторії шевченкознавства,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка*

ШЕВЧЕНКОЗНАВЧІ СТУДІЇ МАКСИМА КОМИШАНЧЕНКА (до 100-річчя від дня народження)

Стаття присвячена 100-річчю від дня народження доцента кафедри історії української літератури М.П. Комишанченка, в якій розглядається його вагомий внесок в українське шевченкознавство.

Ключові слова: Максим Комишанченко; Тарас Шевченко; шевченкознавчі студії; монографія, критика; українське шевченкознавство.

Осмислюючи розвиток науки в Київському університеті 50-х–70-х років минулого століття, добрим словом згадаймо незабутню постать доцента кафедри історії української літератури Максима Комишанченка, "роль якого в розбудові вітчизняного шевченкознавства годі переоцінити" [6; 130]. Треба сказати, що в стінах університету тоді активно працювали відомі шевченкознавці – Сава Чавдаров, Михайло Марченко, Павло Попов, Євген Кирилук, Олександр Білецький, Павло Федченко, Павло Плющ, Петро Тимошенко, Галина Сидоренко, Віктор Коптілов, Микола Гнатюк. Саме тоді в студентсько-аспірантські роки в університеті почали заявляти про себе майбутні шевченкознавці – Стефан Козак, Михайло Мольнар, Зінаїда Тарахан-Бережа, Микола Дубина, Володимир Житник, Федір Кислий та ін.

М. П. Комишанченко майже 20 років присвятив науково-педагогічній діяльності в університеті.

Максим Павлович Комишанченко народився 2 серпня 1915 року в с. Охрімівці Вовчанського району на Харківщині. 1934-го вступив на філологічний факультет Харківського, через рік перевівся до Київського університету, який закінчив у 1939 році, 1941-го – аспірантуру при кафедрі історії української літератури. Працював викладачем кафедри української літератури Київського педінституту, з 1952-го – доцент філологічного факультету КДУ. На філфаці читав лекційні курси з історії української літератури другої половини XIX – початку XX ст., вів спецкурс з історії української літературної критики, керував спецсемінаром "Т. Шевченко в критиці". Він є автором літературних портретів про М. Старицького і

О. Кобилянську. Співавтор 5-томних "Матеріалів до вивчення історії української літератури" (К., 1960, Т.2; 1961, Т.3), "Історії української літератури кінця XIX – початку XX ст." (К., 1963). 25 липня 1970 року в розквіті творчих сил Максим Павлович пішов в інший світ, залишивши на робочому столі рукопис докторської дисертації про Тараса Шевченка.

Невтомний дослідник історії української літератури М. П. Комишанченко в умовах компартійної ідеології виявив наукову сміливість простежити історію розвитку українського шевченкознавства XIX століття. Його глибоко наукові, насичені літературними фактами, почасти замовчуваних літературних постатей, шевченкознавчі праці, належно недооцінені, заповнювали білі плями радянського літературознавства, без яких не могли обійтися пізніші дослідники. Разом з тим, в академічному виданні "Шевченкознавство. Підсумки й проблеми" (К., 1975), на жаль, ім'я М. Комишанченка згадано тільки одним реченням як автора статті "Т. Г. Шевченко в радянському шевченкознавстві" та монографії "Тарас Шевченко в українській критиці (50–60-ті роки XIX ст." (К., 1969) і не більше.

Комишанченко-шевченкознавець друкував свої численні праці у столичних та університетських збірниках і періодиці, одна за одною виходили вони окремими виданнями-брошурами, відзначалися науковою аргументованістю. Цілий ряд питань, які до нього не були достатньо вивчені, спиралися в першу чергу на першоджерела та архівні матеріали. Нагадаємо основніші дослідження М. Комишанченка, більшість яких згодом увійде до його майбутніх монографій: "Літературно-критична діяльність М. П. Драгоманова" (Науковий щорічник КДУ за 1957. К., 1953), "Літературно-критичні виступи М. Драгоманова у 70-х роках XIX ст." (Наукові записки КДУ. Т. XVII. Вип. II. Збірник філол. ф-ту. №13), "Українська література в оцінці Т. Г. Шевченка" (Матеріали до вивчення історії української літератури: В п'яти томах. – Т. II. Література першої половини XIX ст. / Упорядники І. П. Скрипник і П. М. Сіренко. – К., 1961), "Шляхами історії радянського шевченкознавства" (Українське радянське літературознавство за 50 років: К., 1968), "Взаємини П. Куліша з Т. Шевченком (Українське літературознавство. – Львів, 1969. – № 8), "Творчість Тараса Шевченка в оцінці Данила Мордовця" (Вісник Київського університету. Серія "Філологія". – Вип. 11. К., 1969), "Сторінка в історії українського дожовтневого шевченкознавства. Т. Г. Шевченко в оцінці Ф. Вовка" (Українське літературознавство. – Вип. 10. К., 1970), "Життя і творчість Т. Шевченка у висвітленні М. К. Чалого" (Вісник Київського університету. Серія філології. – №13. – К., 1971), "Перша спроба перекладу "Гамалії" на Україні" (Вісник КДУ. Серія: Іноземна філологія. Вип. 5. – К., 1971).

У відомій монографії М. Комишанченка "Літературна дискусія 1873–1878 рр. на Україні. Ідейно-естетична боротьба в українській літературній критиці цього часу" (К., 1958) зроблено стислий огляд передумов і аналіз даної дискусії, висвітлено її зміст і характер. Окремі сторінки монографії присвячені літературно-критичним поглядам Т. Шевченка. Як відомо, початок даній полеміці поклав М. Драгоманов 1873 р. на сторінках галицького часопису "Правда", опублікувавши перші розділи статті "Література російська, великоруська, українська і галицька" про стан сучасної йому української літератури та перспективи її дальшого розвитку. Представниками літературної дискусії були І. Білик, О. Кониський, В. Барвінський, І. Нечуй-Левицький, І. Франко.

Розвідка М. Комишанченка "Літературно-критичне слово великого Кобзаря" (К., 1961) – це свого часу найповніше дослідження літературно-естетичної концепції Шевченка про літературу і мистецтво. Ґрунтовна обізнаність Шевченка з античним світом, англійською, французькою, італійською, німецькою та літературами західних і південних слов'ян вражаюча. Водночас саме Шевченко, наголошує критик, першим дав оцінку українській літературі.

Брошура М. Комишанченка "Боротьба за Шевченка" (К., 1964) – побіжний огляд відгуків творчості Т. Шевченка в українській і російській критиці та літературознавстві від часу виходу "Кобзаря" 1840 року й до 60-х років ХІХ ст. Автор пробує відповісти на питання: як же ця літературно-критична, так звана ідейна "боротьба" навколо творчості Т. Шевченка виникла, якими шляхами розвивалась і які були літературно-естетичні засади її учасників.

Треба віддати належне М. П. Комишанченку, якому до 150-річчя від дня народження Т. Шевченка належить ініціатива, упорядкування, редагування, і написання статей та приміток першого і другого томів тритомника "Світова велич Шевченка" (К., 1964), що складає збірку висловлювань, рецензій і статей видатних громадських і культурних діячів, письменників, критиків з усіх країн світу про Т. Шевченка. Це видання дістало належну оцінку в шевченкознавстві. До першого тому "Т. Г. Шевченко у вітчизняному дожовтневому літературознавстві" вчений написав передмову "Шляхи визначення світової величі Кобзаря", до другого тому "Т. Г. Шевченко в радянському літературознавстві" – вступну статтю "На сторожі світової величі Кобзаря", де показав, як Шевченкова творчість стала важливим фактором не тільки літературного, а й усього суспільного життя 19-го – поч. 20 ст. У цьому томі збірника вміщена також його стаття "Письменники народів світу в оцінці Т. Г. Шевченка".

Підсумком наукової діяльності М. Комишанченка стала його монографія "Тарас Шевченко в українській критиці (50–60-роки ХІХ ст.)", що вийшла у видавництві Київського університету в кінці

1969 року, трохи більше ніж за півроку до його смерті Ця праця заповнила ще одну з прогалин в українському шевченкознавстві: вперше в літературознавстві подано ґрунтовне висвітлення цієї теми, спираючись на досягнення, частково висвітлених у працях попередніх дослідників (І. Свенціцький, М. Плевако, П. Филипович, Ф. Прийма, О. Білецький, Є. Кирилюк та ін.). Монографія складається з чотирьох розділів: оцінка творчості Т. Шевченка в "російській", "українській демократичній", "українській ліберальній" і "галицькій" літературних критиках.

У першому розділі монографії – "Боротьба навколо спадщини Шевченка в російській критиці" автор зосереджує увагу на рецепції першого видання "Кобзаря" Т. Шевченка, наголошуючи на тому, що "російська періодична преса загалом позитивно оцінила" збірку його поезій. Більш детальноше зупиняється науковець на ролі революційних демократів – О. Добролюбова, М. Чернишевського, М. Михайлова, М. Курочкіна, О. Плещеева, М. Герцена О. Пипіна, М. Некрасова, Л. Жемчужнікова. Нагадаємо, що ці передові інтелектуали були одними з перших прижиттєвих російських літературних критиків, які визнали національну самобутність і народність Шевченкового слова, високо оцінили його творчий талант, і, на думку вченого, їхня оцінка "поклала початок науковому вивченню спадщини Кобзаря" [3; 53]. Він наводить цитату М. Чернишевського про "основоположне значення Т. Шевченка в історії української літератури": "Малоросійська література набула вже такого розвитку, що могла б обійтися й без нашого великоруського схвалення. Маючи тепер такого поета, як Шевченко, малоросійська література не потребує нічиєї ласки" ("Нові періодичні видання") [2; 18] Далі цитує О. Добролюбова: "Він [Шевченко] – поет цілком народний, такий, якого ми не можемо вказати у себе [...]. Він вийшов з народу, жив з народом, і не тільки думкою, а й обставинами життя був з ним міцно і кровно зв'язаний" (Кобзарь Тараса Шевченка. Коштом Платона Семеренка. СПб., 1860). [2; 19–20] З приводу вкрай негативного відгуку В. Белінського про поему Т. Шевченка "Гайдамаки" автор монографії обмежується одним абзацом, мовляв, його рецензія "не дала широкого аналізу поеми", "містила занадто загальні зауваження"; критик "не з'ясував ідейного змісту її", але "об'єктивно цей відзив Белінського про поему, очевидно, мав позитивне значення для Шевченка" [3; 15]. Тут необхідно зауважити, що з позицій радянської офіційної критики вороже ставлення російського шовініста Белінського до Шевченка згладжувалось або замовчувалось.

У розділі "Слово української демократичної критики про Т. Шевченка" вперше так широко в літературознавстві представлений іменами маловідомих для широкого загалу

популяризаторів Шевченкового слова – В. Гнилосирова, Ф. Хартахая, П. Свенціцького (одного з перших перекладачів поезій "Кавказ", "Розрита могила", "Заповіт" польською мовою), Є. Моссаковського (першого дослідника Шевченкової поетичної творчості). У розділі досить коротко йдеться про сприйняття Шевченкової творчості Марком Вовчком, Л. Глібовим, А. Свидницьким, Ю. Федьковичем. С. Воробкевичем, а також про їхню роль у розвитку традиції автора "Кобзаря" в українській літературі.

Наступний розділ монографії "Творчість Т. Шевченка в оцінці української ліберальної критики" містить не менш насичений фактичний матеріал. Насамперед йдеться про роль "Основи", на сторінках якої публікувалася значна кількість раніше не друкованих Шевченкових творів. "Усього за два роки існування "Основи" було опубліковано більше творів Т. Шевченка ніж впродовж усього життя Кобзаря", – слушно підмітив М. Комишанченко [2; 70]. Крім того дослідник підкреслив, що в "Основі" друкувалися цінні матеріали-спогади про Т. Шевченка таких авторів як Л. Жемчужников, В. Білозерський, О. Лазаревський. М. Куліш. М. Чалий, М. Костомаров.

Згадує Комишанченко і українофобську консервативну критику, скажімо, журнал "Вестник Юго-Западной и Западной России", активним представником якого був І. Кулжинський. На сторінках цього ж "Вестника" (1863. Т.4. № 4) виступив Петро Мартос, на кошти якого було видано Шевченків "Кобзар" 1840 р., зі статтю "Эпизоды из жизни Шевченко", в якій подав факти біографії поета, зокрема про його викуп з кріпацтва ніби-то виключно царською сім'єю. Комишанченко посилається на книжку П. Жура "Шевченковский Петербург" (Л., 1964), в якій на основі документальних матеріалів вивчалось це питання. Як з'ясувалось пізніше, російський поет-петрашевець і близький Шевченків друг Олександр Плещеев просив редактора тижневика "Иллюстрация" В. Зотова (останній мав намір здійснити передрук автобіографії Шевченка в "Санктпетербургских ведомостях", опублікованої раніше в "Народном чтении" за редакцією Куліша) внести поправку на прохання Шевченка (цитую в оригіналі): "Брюлов рисовал для ныне вдовствующей императрицы портрет Жуковского. На деньги, заплаченные за этот портрет, Брюлов выкупил Шевченку из крепостного состояния. Все это нужно, потому что о Шевченке ходили сплетни, что он будто бы выкуплен на волю государыней – написал на нее пасквиль"[5; 26–27]. Як слушно зауважив шевченкознавець В. Яцюк, царська сім'я внесла за лотерейні квитки 1000 рублів вже після викупу і не за свободу Шевченка, а за портрет Жуковського – вихователя спадкоємця престолу Олександра. Напрошується питання, а хто вніс тоді решту 1500 рублів і за яких обставин. Хочеться вірити, що розіграно ще одну лотерею в колі

близьких людей Поета і ними могли бути – К. Брюллов, В. Жуковський, М. Вієльгорський, В. Григорович... Але все це потребує подальшого з'ясування.

Наводячи цитату з листа В. Білозерського до М. Гулака від 1 жовтня 1846 року Комишанченко звернув увагу, що "В. Білозерський, мабуть, вперше в історії української літературної критики так чітко і зрозуміло говорить про геніальність Т. Шевченка, наголошуючи на тому, що він у своїх творах є виразником прагнень не тільки українського народу, а й цілої епохи" [3; 80].

Зупиняючись на еволюції суспільно-політичних поглядів П.Куліша, чимало місця відводиться творчим і особистим взаєминам з Т. Шевченком. справедливо відзначаючи, "що не слід розглядати це питання спрощено, прямолінійно, адже чи не найбільше конструктивних шевченкознавчих версій продемонстрував у свій час саме П. Куліш" [2, 121]. Свої міркування автор підкріплює цитатами із статей Куліша про Шевченка. Не приховує й негативної оцінки Кулішем російських повістей Шевченка. Він радив останньому зібрати всі докупи повісті і спалити: "про московські ж повісті скажу, що зневажив ти їми себе перед світом".

Такої ж уваги М. Комишанченко приділяє і постаті М. Костомарова. Він наголошує, що літературна і наукова спадщина М. Костомарова "ще недостатньо вивчена", про нього "немає не лише ґрунтовних монографічних праць, на які він цілком заслуговує, а й спеціальних досліджень про окремі галузі діяльності талановитого вченого" [4; 147] Далі спиняється на еволюції у поглядах на українську літературу М. Костомаровим, говорить про перше знайомство, особисті і творчі взаємини з Т. Шевченком, аналізує його літературно-критичні праці про народність поетичних творів Т. Шевченка. Вчений підкреслив, що Костомаров на відміну від Куліша дав високу оцінку повістям Т. Шевченка, відзначивши, що вони "схожі на дорогоцінні камені", в яких "повсюди світяться ознаки таланту автора". Нагадаємо, що Шевченкові повісті з'явилися друком завдяки М. Костомарову. Окреме місце відводиться письменникові другої половини ХІХ сторіччя Данилові Мордовцю, чий відгук в "Русском слове" на "Кобзарь Тараса Шевченка" був однією з кращих статей, що з'явилися ще при житті поета. Сторінки монографії присвячені також темі "Т. Шевченко і Максимович". Останній, на думку М. Комишанченка, залишив "чимало цінних висловлювань про життя і творчість Т. Г. Шевченка", а в оцінці його творчості "не був послідовним, особливо під кінець свого життя" [4; 202].

Розділ завершуються відгуками про Шевченка невідомих чи маловідомих широкому загалу літературознавців П. Петраченка, М. Мизка, К. Шейковського. Останньому належить палка промова

над труною поета в Києві 1861 року, висока оцінка поеми "Гайдамаки" і негативна поеми "Наймичка".

У розділі "Т. Шевченко у галицькій літературній критиці" висвітлюється сприйняття Шевченка у Галичині через оцінку його творчості письменниками Я. Головацьким, І. Вагилевичем, М. Устияновичем, народовцями А. Вахнянином, К. Климковичем, Є. Згарським, Д. Танячкевичем (Грицьком Будеволею). Простежується шевченкіана і на сторінках тодішніх львівських часописів "Дневник руський", "Tygodnik Poznanski", "Слово", "Вечерниці". "Мета", "Нива", "Правда", які багато зробили для популяризації творів Шевченка в Галичині. Саме львівська газета "Слово" відразу по смерті Поета надрукувала статтю студента Університету св. Володимира В.Бернатовича "Похорони Тараса Шевченка".

Шевченкознавчі студії М. Комишанченка завершуються монографією "З історії українського шевченкознавства. Творчість Т. Г. Шевченка в оцінці дожовтневого літературознавства" (К., 1972). По суті це була його докторська дисертація. Історія видання цієї праці особлива: по смерті вченого з ініціативи завідувача кафедри історії української літератури проф. А. О. Іщука вирішено видати монографію М.Комишанченка. Створено редакційну колегію у складі тодішніх професорів кафедри А. О. Іщука, Г. К. Сидоренко, доцентів П. П. Кононенка. І. П. Скрипника. Текстологічну і редакторську роботи, підготовку до друку здійснили проф. Г. К. Сидоренко і доц. І. П. Скрипник. Через два роки університетське видавництво випустило книжку накладом 700 примірників як "пам'ятник її авторові". Одна за одною з'явилися у пресі відгуки на монографію Комишанченка 1969 і 1972 років університетських вчених-колег Павла Сіренка, Галини Сидоренко, Анатолія Погрібного, Миколи Дубини, Ніни Жук.

Названа праця охоплює включно 50-ті – 90-ті роки XIX ст. Книжка структурована таким чином: перша частина обіймає п'ять розділів – "Літературно-критичне слово Т.Шевченка" і чотири розділи, що складають основу попередньої монографії "Тарас Шевченко в українській критиці 50–60-х років 19 ст." (К., 1969), про які ми вже згадали вище. Друга частина доповнена трьома розділами: критична оцінка творчості Т.Шевченка 70-х, "ліберального літературознавства" 80-х і "боротьба за традиції Т.Шевченка в літературній критиці 80–90-х років".

Відомий літературознавець діаспори Петро Одарченко в огляді "Українське шевченкознавство 1969–1972 рр." монографії Комишанченка присвятив окремий розділ, де, зокрема, відзначив: "Синтетичний огляд історії українського шевченкознавства за півстоліття безперечно важлива подія в дослідженні критичних і літературознавчих праць про Шевченка", "цінність книжки

Комишанченка полягає в широкому фактичному матеріалі. Її слабкість – у тенденційних оцінках і висновках, а також у замовчуванні деяких важливих фактів" [4; 15].

Торкаючись питання шляхів розвитку українського літературного процесу 70-х років, М. Комишанченко насамперед приділяє увагу виступам відомих галицьких народовців – Володимиру Барвінському, Омеляну Огоновському, Омеляну Партицькому, Володимиру Навроцькому, в літературно-критичних працях яких, як пише автор, дається оцінка поетичній творчості Т. Шевченка на "національній ідеї", "обходячи її соціальний зміст".

У книжці відзначено також літературно-естетичні виступи Івана Білика (Рудченка) з його інтересом до творчості Т. Шевченка. Знаходимо цінний матеріал про постать Федора Вовка, якому належить особлива роль в упорядкуванні празького та мініатюрного женецького видання "Кобзаря", а його стаття "Т. Г. Шевченко і його думки про громадське життя", в якій, за словами вченого, зроблена перша спроба "дати бодай загальну характеристику його суспільно-політичних поглядів", стала "важливим кроком на шляху вивчення поетичної спадщини Кобзаря". Про безпосередню участь О. Русова у виданні празького "Кобзаря" взагалі нічого не сказано, окрім посилання на цитату з його "Споминок про празьке видання "Кобзаря".

Торкаючись 70-х років, М. Комишанченко завершує огляд шевченкознавчих студій про Т. Шевченка публіцистичними та літературно-критичними виступами М. Драгоманова, зокрема зосереджується особлива увага на відомій праці "Шевченко, українофіли й соціалізм", що мала чимало суперечливих суджень.

Творчість Шевченка в "оцінці ліберального літературознавства" 80-х років представляла українська періодична преса, зокрема, "Зоря", "Світ", "Труд", "Киевская старина" тощо, на сторінках яких знаходимо чимало цінних матеріалів про Т. Шевченка. Крім поетичних творів, на сторінках "Киевской старины" продовжилась публікація повістей, започаткувався друк рукописної спадщини поета, зокрема епістолярію, спогадів про нього. "Всі ці матеріали про Т. Шевченка сприяли активізації вивчення життя та творчості поета" [4; 305], – зазначив дослідник.

Детальніше Комишанченко характеризує праці перших біографів Т. Шевченка В. Маслова (нарис "Тарас Григорьевич Шевченко", М., 1847). Ф. Піскунова (збірник матеріалів "Шевченко, его жизнь и сочинения", К., 1878), М. Чалого ("Жизнь и произведения Тараса Шевченка. Свод материалов для его биографии" (К., 1882), намагається виважено оцінювати біографічні праці цих авторів, віддаючи їм належне, знаходить і "багато слабких місць". Висвітлюючи діяльність В. П. Маслова, про якого, як зазначає Комишанченко, "немає поки що навіть оглядових досліджень",

останній змушений використовувати виключно матеріали епістолярію. Нарис Маслопа був "першою спробою на шляху створення наукової біографії Т. Шевченка" [4; 311].

На думку М. Комишанченка, заслуга одного з перших шевченкознавців Михайла Чалого в тому, що він "дав найповнішу на той час біографію поета". Проте у своїй праці останній "не зупиняється на суспільно-політичних поглядах поета", а творчості "приділяє значно менше уваги, ніж біографії поета".

Тут же Комишанченко зупиняється на "Очерках истории украинской литературы XIX века" М. Петрова, в яких дається характеристика життя і творчості Т. Шевченка, зокрема поетичним і прозовим творам. На його думку, після В. Маслопа і М. Чалого "це була третя спроба в українському літературознавстві синтезації біографічних матеріалів та літературно-критичних оцінок спадщини поета" (3; 324). Вчений також торкається оцінки Шевченкової творчості М. Дашкевичем у його "Отзывах" на працю І. Петрова.

Останній розділ монографії присвячений 80 – 90 рокам позаминулого століття. Критично оцінює вчений праці М. Драгоманова про Шевченка. Аналізуючи відому статтю Драгоманова "Шевченко, українофіли і соціалізм" зазначає, що вона має не "стільки літературознавчий, скільки публіцистично-полемічний характер", і що Драгоманов допустив чимало хибних тверджень про світогляд поета. Далі дослідник зупиняється на літературній дискусії між М. Драгомановим і Б. Грінченком у відомих їхніх "Листах".

Вчений досить велику увагу приділяє аналізу шевченкознавчих студій І. Франка. Цим самим "дозволяє вбачати в дослідникові [Комишанченку] й виваженого франкознавця та загалом ученого широкого наукового діапазону, вченого європейського зразка" [2; 132]. Як відомо, шевченкіана Франка складає більше півсотні праць. Тут автор виходить за рамки 90-х років XIX ст. Так, у монографії згадується відгук Франка на бібліографічний покажчик М. Комарова "Т. Шевченко в литературе и искусстве" (Одеса, 1903), наголошується на редакції повного критичного двотомного видання "Кобзаря" (Л., 1908) з його передмовою "Нове видання Шевченка". "Без перебільшення можна сказати, що ця робота по виданню творів Шевченка була подвигом Франка-шевченкознавця", - цитуємо вченого. Він аналізує також Франкові праці "Політична поезія Шевченка 1844–1847 рр.", "Темне царство" (1881), "Тарас Шевченко" (1891). "Причинки до оцінення поезій Шевченка" (1881). Останню Комишанченко назвав "видатним явищем в українському дореволюційному шевченкознавстві: тут вперше дано всебічний аналіз найкращих політичних поем Шевченка" (3; 381). Автор цитує відомий вислів Франка про ідеал жінки-матері. Відзначаючи двотомне видання творів Шевченка у Львові 1908 року за редакцією

і з передмовою І.Франка, Комишанченко згадав і титанічну текстологічну працю В. Доманицького "Критичний розслід над текстом "Кобзаря", яка "дуже допомогла у підготовці нового львівського видання". До повного огляду історії українського шевченкознавства 90-х років 19 сторіччя можна було б ще згадати окремі праці 90-х років О. Колесси, В. Щурата, М. Сумцова. Шкода, що на сторінках монографії не знайшлося належного місця й біографу Т. Шевченка О. Кониському з його "націоналістичною тенденційністю".

Як уже згадувалось вище, монографія рясніє надмірними ідеологічними штампами, до яких мусив вдаватися автор (без цього книжка не побачила б світу), на зразок нерозривної єдності Шевченкової творчості з російською революційно-демократичною літературою, про "класову боротьбу", "боротьбу проти українського буржуазного націоналізму" тощо. І сьогоднішній читач, відкинувши данину часові, тут знайде багато фактичного матеріалу. Відомий сучасний шевченкознавець О. Боронь відзначив характерну ознаку шевченкознавчого доробку вченого: "Вперше здійснено синтетичний огляд історії шевченкознавства від 1850-х до кін. XIX ст. Визначальною рисою Комишанченка-дослідника були неупередженість, обґрунтованість у висновках, зваженість у підходах до різного історико-літературного матеріалу, що знаходив кваліфіковане пояснення" [1; 469]. Без сумніву, шевченкознавчі студії Максима Павловича Комишанченка належать до наукових здобутків не тільки університетського, а й вітчизняного шевченкознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боронь О. Комишанченко Максим Павлович / Олександр Боронь // Шевченківська енциклопедія. В 6 томах. – Том 3. К., 2014.
2. Комишанченко М. П. Тарас Шевченко в українській критиці. К., 1969.
3. Комишанченко М. П. З історії українського шевченкознавства. – К., 1972.
4. Одарченко П. Українське шевченкознавство 1969–1972 рр. // Сучасність. 1974. № 7/8.
5. Гнатенко В. До першоджерел Шевченкової біографії // Шевченкознавчі студії. Збірник наукових праць. Випуск 13. – К., 2011.
6. Шевченкознавство у Київському університеті (1970–1980) // Шевченкознавство у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (1860–2010): колективна монографія. 2-ге вид., доповнене та перероблене. – К., 2011.

Стаття надійшла до редколегії 11.03.15

Искорко-Гнатенко В.

Шевченковедческие студии Максима Комышанченко

Статья посвящена 100-летию со дня рождения доцента кафедры истории украинской литературы М. П. Комышанченко, где рассматривается его вклад в украинское шевченковедение.

Ключевые слова: Максим Комишанченко; Тарас Шевченко; шевченковедческие студии; литературная критика; монография; украинское шевченковедение.

Shevchenko studies of Maxym Komyschanchenko

The article is dedicated to the one hundredth birthday anniversary of Maxym Komyschanchenko associate Professor, Chair of the History of Ukrainian literature at the Institute of Philology Taras Shevchenko National University of Kyiv. The focus of the article is M. Komyschanchenko's contribution to the Ukrainian Shevchenko studies.

Key words: *Maxym Komyschanchenko, Taras Shevchenko, literature criticism, Shevchenko studies.*

УДК 821.161.2.09 ШевченкоТ.

**А. Гулай, асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка**

ТВОРЧІСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА В ОЦІНЦІ УКРАЇНСЬКИХ КРИТИКІВ

У статті розглянуто творчість Тараса Шевченка в рецепції Ю. Барабаша, І. Дзюби, Г. Гусейнова, В. Шевчука. На прикладі досліджень літературознавців розглянуто основні концепти творчості Кобзаря, представлено чинники формування його творів. Проаналізовано поняття "шевченківський текст як інтертекст" І. Дзюби. У праці схарактеризовано "візійність" В. Шевчука та "парадигма тексту" Ю. Барабаша. Вперше розглянуто працю Г. Гусейнова з погляду документального прочитання креативної постаті Т. Шевченка.

Ключові слова: *рецепція; "шевченківський текст"; візійність; "парадигма тексту".*

Значущість постаті Тараса Шевченка в українському світі мистецтва, з одного боку, та світі духовного простору, національного космосу, з другого, – визначається у відповідних масштабах, а саме: розвитку української мови, національної свідомості, народної пам'яті та духовного поступу. Письменник, який сьогодні є символом нації, генієм, пророком, апостолом "правди і науки" – це і є Україна. Осмислення Шевченкового слова стає вкрай важливим в 25 річницю Незалежності нашої держави. І. Дзюба, Ю. Барабаш та Є. Сверстюк, Г. Гусейнов представили власну рецепцію творчості українського письменника [1, 3, 4 12].

О.Сліпушко зазначає: "У постаті Тараса Шевченка відбилася історія України. Його спадщина репрезентує поєднання християнського гуманізму та національного світогляду" [9, 121].

Актуальність дослідження "шевченківського тексту" українськими критиками у фундаментальних працях полягає у необхідності вдумливого прочитання письменницької спадщини Т. Шевченка та в забезпеченні цілісного уявлення про його творчість і значимість для України та світового українства.